

Aralık 2020

Yıl: 4 Sayı: 2 ss. 1-11

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 02.06.2020

Kabul Tarihi: 10.11.2020

ISSN: 2619-9408

December 2020

Volume: 4 Issue: 2 pp. 1-11

Article Type: Research Article

Submitted: 05.06.2020

Accepted: 10.11.2020

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ FABLLAR ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR ÇÖZÜMLEME

Hakan İSKENDER*

ÖZ

Bu çalışmada; 5, 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki üç farklı fablın eleştirel çözümlemesi yapılmıştır. Yapılan eleştirel çözümler aracılığıyla ders kitaplarındaki fablların Türkçe öğretim sürecinde daha etkili kullanımı için yapılabilecekler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma, nitel yaklaşıma göre desenlenmiş ve çalışmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırmada Türkçe ders kitaplarında yer verilen Tavşan ile Kaplumbağa (Ahmet Efe), Balıkçıl (Jean de La Fontaine) ve Kaplumbağayla İki Ördek (Jean de La Fontaine) fablları ele alınmıştır. Eleştirel çözümlemeyle Türkçe ders kitaplarındaki fablların içeriğinde açık bir şekilde sunulan veya gizli kaldığı düşünülen anahtar bileşenler sorgulanmış ve bu sorgulamaya dayalı şekilde bu bileşenlerin farklı anlamları yorumlanmıştır. Çalışmada ders kitaplarında bulunan fablların öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini kullanmaları için nasıl fırsatlar sunduğu belirlenmeye çalışılmış, ardından bu tür düşünme becerilerinin kullanılabilmesi soru ve etkinlik örnekleri gösterilmeye çalışılmıştır. Bu sayede didaktik bir tür olan fablın yapılandırma öğrenme yaklaşımıyla uyumunun nasıl artırılabilmesine ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Sonuç olarak özellikle okuduğunu anlama sürecinde fablların üst düzey düşünme becerilerinin kullanılabilmesi fırsatlar sunduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Türkçe öğretimi, fabl, Türkçe ders kitapları.

A CRITICAL ANALYSIS ON THE FABLES IN TURKISH TEXTBOOKS

ABSTRACT

In this study; three different fables in 5, 6 and 7th grade Turkish textbooks were critically analysed. Activities that will be able to be done for more effective use of the fables in textbooks in the Turkish language process were tried to be determined by way of critical analysis. The research designed according to qualitative approach and data is obtained through document review. In the study the fables from Turkish textbooks; The Hare and the Tortoise (Ahmet Efe), The Heron (Jean de La Fontaine), The Turtle and Two Ducks (Jean de La Fontaine). Key components that are considered to be hidden or clearly presented are questioned with critical analysis and the different meanings of these components are interpreted in a way that is based on this inquiry. In the study how the fables in the textbooks present opportunities to students for using their higher-order thinking skills are tried to be determined. Then the question and activity examples where such thinking skills can be used are shown. Thus evaluations were made on how to increase the compatibility of the didactic genre of fable with constructivist learning approach. Consequently it is noticed that fables provide opportunities to use higher-order thinking skills, particularly reading comprehension process.

Keywords: Turkish teaching, fable, Turkish textbooks.

* Dr. Sürmene Ayşe Kıralı Ortaokulu, hiskender82@gmail.com. ORCID: 0000-0001-7124-8220

Giriş

Latince fabula (öykü, anlatı) kelimesinden türemiş bir kelime olan fabl; insan niteliklerinin yansıtıldığı insan olmayan canlıların (genelde hayvanlar) veya cansız varlıkların yer aldığı, sonunda ahlaki bir ders verilen manzum ya da nesir olarak kaleme alınmış kısa alegorik öyküler olarak kabul edilebilir. Türün tarihi hem Doğu hem de Batı medeniyetinde antik çağlara değin uzanmaktadır. Fablın yazılı ilk örnekleri Doğu’da Hint (*Jataka* ve *Pançatantra* öyküleri), Batı’da ise Yunan edebiyatında (Ezop’un fablları) görülmüştür. 17. yüzyılda Fransız şair ve fabulist Jean de La Fontaine, Doğu ve Batı geleneğinden aktarılan fablları manzum şekilde kendi üslubuyla kaleme almış ve kısa sürede ün kazanan bu fabllar, okul çağındaki çocukların eğitiminde yoğun şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Aydınlanma Çağı’nda filozof John Locke’un fablların çocuk eğitimindeki önemi üzerine vurgusu dikkat çekmiş ve türün değeri üzerine yaygın bir kabule zemin hazırlamıştır. Arıcı (2016)’ya göre, fabllarla daha çok sorumluluk duygusu, yardımseverlik ve kanaatkârlık gibi vasıflar insana kazandırılmaya çalışılırken açgözlülük, tembellik, kıskançlık ve buna benzer olumsuz sonuçlar doğuranlar eleştirilir. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra fablların bu tür klasik temalarının değişmeye başladığı ve daha bireysel konuları, manevi arayışları veya güncel sorunları kendine seçtiği görülmektedir. Grenby (2008), bu bağlamda tüketim toplumunun eleştirisini (David Macaulay’ın *Baa*), ırkçılığın problemlerini (Ted Hughes’un *Kutup Ayısı Nasıl Kutup Ayısı Oldu?*) veya kendini gerçekleştirme arzusunun (Arnold Lobel’in *Deniz Kıyısındaki Fare*) içeren fabl örneklerine vurgu yapmaktadır. Türk edebiyatı açısından Şeyhî’nin 15. yüzyılda yazdığı *Harname* (Daha sonra *Zavallı Eşeğin Hikâyesi* adıyla yayımlanmıştır.) Türk edebiyatındaki erken dönem fabl örneklerinden biri olarak düşünülebilir. Fabllar, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren La Fontaine ve Ezop tercümeleriyle Türk edebiyatı sahasında yoğun bir şekilde görülmeye başlamıştır (Ungan, 2006).

Genellikle konuşan hayvanlara yer vermesi, sade olay örgüsü ve kısalığı nedeniyle fabllar, çocukların her zaman ilgisini çeken bir edebî tür olmuştur. Öyle ki 18. yüzyıla değin Avrupa’da çocukların okuması için kullanılan tek halk masalı türü fabldır. Karmaşıklıktan uzak yapısının sağladığı esneklik aracılığıyla fablın ahlaki öğüdü; farklı şartlar, zamanlar ve yerler için kolaylıkla uyarlanabiliyordu (Bottigheimer, 2004). Bununla birlikte fablların ortaya çıkışında, çocuklara hayat dersi vermekten çok anlatıldıkları dönemin sosyal ve politik şartlarını fazla dikkat çekmeden eleştirme arzusu yatıyordu. Adams (2004), fablların antik çağlarda çocuklar için üretildiğine ilişkin bir kanıt olmadığını ve muhtemelen politik hiciv için kullanıldığını belirtir. La Fontaine ise fabllarında Fransız saray erkânı ve burjuvasını hicvetmeyi amaçlıyordu (Gamble ve Yates, 2002). 19. yüzyıldan itibaren çocuklara münhasır bir edebiyatın varlığının güçlü bir şekilde kendini göstermesiyle çocuklar için yazılan fablların sayısı da artmaya başlamıştır.

Fablların çocukların gelişimleri üzerine etkisi ve öğretim süreçlerinde kullanımlarına ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Zipes (2018), fablların nutuk çekmediğini ancak açıklama getirdiğini belirterek bir çözüm ya da ahlaki bir ders içerdiklerinde bile hep mutlu sonla bitmediklerini, okuyanları ve dinleyenleri benzer bir durumda acaba kendileri nasıl davranırdı sorusunu oturup düşünmeye sevk ettiklerini ifade eder. Buna karşı Bettelheim (2019), peri masalları ve fablları karşılaştırarak fablları gizli bir anlam içermediği ve hiçbir şeyi insanın hayal gücüne bırakmadığı için eleştirir. *Ağustosböceği ile Karınca* fablını bu duruma

örnek vererek “zavallı ağustosböceğinin kötü bir şey yapmamasına rağmen açlıktan ölmesinin çocuğun adalet anlayışını zedeleyeceğini” belirtir.

Fabllar bir “eğitim malzemesi olarak düşünüldüğünde öğretmenin öğrencilerine hangi fablı seçebileceği, oradan hangi ders ya da öğretiyi nasıl vereceği, güçlükleri nasıl açıklayacağı ve çocukların zihnini doğru iletiye nasıl yönlendireceği çok önemlidir.” (Erdal ve Gökmen, 2010: 271). Fabllar, “ciddi ve derinlemesine ele alındıklarında öğrencilere sorgulamayı, eleştirmeyi, düşünmeyi, yorumlamayı, analiz etmeyi, empati kurmayı vs. öğreten önemli bir araç hâline dönüşmektedir.” (Dervişcemaloğlu, 2014: 487). Bu bakımdan fablların araç olarak kullanıldığı öğretim etkinlikleri, üst düzey düşünme becerilerinin kullanılmasını destekleyen etkinliklerle zenginleştirilmelidir. Bu noktada fablların dikkat edilmezse bu tür becerilerin kullanılmasını gereksiz kılabilen ya da engelleyen bir niteliğinden söz etmek gereklidir. Bu da fablların mesajlarının öykünün sonunda herhangi bir tartışmaya yer bırakmadan açıkça verilmesidir. Fablların mesajını açıkça ilan etmesi, dikkat edilmezse öğrencilerin fabl üzerine bağımsız düşünmesinin önüne doğal bir set çekebilir. Olaylar karşısında çocukların zihninde yetişkinlerden farklı ve onların başlangıçta fark edemeyeceği düşüncelerin yer alabileceği unutulmamalıdır. *Ağustosböceği ile Karınca* fablı bu bakımdan değerlendirildiğinde sadece mutlu olmaya ve kimseye zarar vermeden eğlenmeye çalışan ağustosböceğinin sırf bunlar gerekçe gösterilerek karınca tarafından yüzüstü bırakılmasının çocuk tarafından zalimce bulunabileceği düşünülmelidir. Sonuçta olumsuz algılanabilecek bu mesajın görmezden gelinmesi ve üzerine tartışılmaması özellikle eğitsel yönden sorunlu bir duruma yol açabilir. Bu bakımdan ders kitaplarında bulunan fabllardaki didaktizmin öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini kullanmalarını engellemeyecek ve metnin içeriğini farklı yönlerden ele alacak etkinliklerle zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışma, farklı sınıf düzeylerindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan fablları, eleştirel bir şekilde çözümlenerek öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini etkinliklerde nasıl kullanabileceğini örneklendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1. Türkçe ders kitaplarında bulunan fabllarla ilgili Bloom’un yenilenmiş taksonomisine göre üst düzey düşünme becerilerinin (analiz, değerlendirme, yaratma) kullanıldığı etkinlikler nelerdir?

2. Türkçe ders kitaplarındaki fabllarla ilgili Bloom’un yenilenmiş taksonomisine göre üst düzey düşünme becerilerinin (analiz, değerlendirme, yaratma) kullanımını gerektiren ne tür etkinlikler gerçekleştirilebilir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma nitel yaklaşıma göre desenlenmiş ve çalışmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187).

İncelenen Metinler

Araştırmada 2019-2020 Eğitim-Öğretim Yılı'nda 5, 6 ve 7. sınıflarda kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki 3 fabla yer verilmiştir. Bu kitaplarda 5. sınıfta 2, diğer sınıf düzeylerinde 1 fabl bulunmaktadır. *Türkçe 5.Sınıf Ders Kitabı*'nda yer alan *Özgürlük* (Mehmet Dağistanlı) fablı, farklı sınıf düzeylerinde incelenen fabl sayısının birbirinden farklı olmaması için çalışmaya alınmamıştır.

Tablo 1'de çalışmada incelenen fabllar hakkında bilgiler yer almaktadır:

Tablo 1. Çalışmada incelenen fabllar

Sınıf Düzeyi	Fabl	Yazar	Yayınevi (Ders Kitabı)
5	Tavşan ile Kaplumbağa	Ahmet Efe	Anıttepe
6	Balıkçıl	Jean de La Fontaine	MEB
7	Kaplumbağayla İki Ördek	Jean de La Fontaine	MEB

Tablo 1'de çalışmada incelenen fablların üç farklı (5, 6 ve 7. sınıf) Türkçe ders kitabında bulunduğu görülmektedir. 2019-2020 Eğitim-Öğretim Yılı için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak kabul edilen kitaplardaki bu fabllardan birinin yazarı Ahmet Efe, diğer ikisinin yazarı ise Jean de La Fontaine'dir. 5. Sınıf Türkçe ders kitabı Anıttepe Yayınları, diğer iki ders kitabı ise Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Yayınları tarafından hazırlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışmaya konu olan Türkçe ders kitaplarına Millî Eğitim Bakanlığının elektronik içerik ağı olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden erişilmiştir. Bütün sınıf düzeylerinde MEB Yayınları tarafından hazırlanan ders kitapları tercih edilmek istense de 5. sınıf düzeyinde MEB tarafından yayımlanmış bir Türkçe ders kitabı belirlenememiştir. Bu nedenle 5. sınıf düzeyinde Tablo 1'de bilgileri verilen kitap kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Eleştirel çözümleme; kabul edilmiş güç yapılarını sorgulayıp açığa çıkarmakta ve bilgi, teori inşası veya sosyal gerçeklik için alternatif bakış açıları teklif etmektedir (Allen, 2017:294). Eleştirel çözümlemeyle Türkçe ders kitaplarındaki fablların içeriğinde açık bir şekilde sunulan veya gizli kaldığı düşünülen anahtar bileşenler sorgulanmış ve bu sorgulamaya dayalı şekilde bu bileşenlerin farklı anlamları yorumlanmıştır. Bunun yanında Türkçe derslerinde özellikle okuduğunu anlamayla ilişkili kazanımlara yönelik fabllarla ilgili öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini (çözümleme, değerlendirme, yaratma) kullanabilecekleri etkinlik ve soru örnekleri verilmiştir.

Yenilenmiş Bloom taksonomisinin bilişsel süreç boyutu; hatırlama, anlama, uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarından oluşmaktadır. Bloom taksonomisine göre analiz (çözümleme), değerlendirme, yaratma (sentez) soruları; öğrencilerin düşünme, eleştirme, karar verme ve problem çözme gibi üst düzey becerilerini geliştirecek türden yüksek nitelikli sorulardır (Aktaş, 2017).

Bulgular

Tavşan ile Kaplumbağa

Ahmet Efe'nin kaleme aldığı *Tavşan ile Kaplumbağa* fablı aslında Ezop'a ait olan bir öyküdür. 17. yüzyılda La Fontaine de kitabında bu fabla daha uzun bir şekilde yer vermiştir. *Tavşan ile Kaplumbağa*, 5. sınıf öğrencilerinin *Karga ile Tilki* fablı ile birlikte en fazla tanıdıkları fabldır (Duran ve Ercan, 2018a). Efe'nin yorumunda, kendini beğenmiş bir tavşan, karşılaştığı yavru bir kaplumbağayı hantal, uyuşuk ve tembel ifadelerini kullanarak aşağılar. Bunun üzerine kaplumbağa, tavşana tepenin başına kadar yarışmayı teklif eder. Tavşan, alaycı bir üslup takınarak bunu kabul eder ancak yarış başlayınca bir ağacın altına uzanıp uyuyakalır. Uyandığında ise kaplumbağa tepeye ulaşmış ve yarışı kazanmıştır.

Kaplumbağa ile yarış, Antik Yunan'da muhtemelen ilgi gören bir motifti. Zenon paradoksu, bir kaplumbağayla yarışan ancak onu bir türlü geçemeyen Akhilleus'un üzerinden hareketin var olmadığını ispatlamaya çalışmaktaydı. Tıpkı Zenon paradoksunda olduğu gibi bu fabl da kaplumbağanın rakibi karşısındaki zaferini kutlar. Türkçe ders kitabındaki fablın mesajının tavşanın kendini beğenmişliğine odaklandığı görülmektedir. Tavşan, fabl boyunca "*kendini beğenmiş, şımarık*" olarak nitelendirilir ve kaplumbağayı aşağılar. Yarış sona erdiğinde ise kaplumbağa tavşana "*Sen kendini herkesten üstün gördüğün için yarışı baştan kaybettin. Kibir, gurur ve haksız övünmelerin sonu işte budur.*" diye fablın mesajını verir.

Duran ve Ercan (2018b), Türkçe öğretmenlerinin bu fablda alçak gönüllülük değerinin daha baskın olduğunu düşündüklerini bulgulamıştır. Bununla birlikte fablda, tavşanın sahip olduğu özel yeteneğini heba etmesi ve kaplumbağanın azim ve sabrının karşılığını almasıyla ilişkili mesajlar da bulunmaktadır. Böyle okunduğu zaman fabl, hem tavşanın yeteneklerini kullanamaması yüzünden onu iğnelen hem de kaplumbağayı azmi için alkışlar. Fablın mesajının bu bakımdan hem tavşanı yeren hem de kaplumbağayı öven iki farklı yüzü daha olduğu söylenebilir. Tavşanın olumsuz kişiliği üzerine odaklanarak mesajını açığa çıkaran fablda bu tür mesajların da sınıf içinde çeşitli etkinliklerle ortaya çıkarılması gerekmektedir. Özellikle kaplumbağanın yaşadıkları, yetişkin ve/veya akran dünyasında görmezden gelindiğini düşünen çocuğa muhtemelen daha fazla tanıdık gelecektir. Çocuğa bir işte her zaman en iyisi olamasa bile yeterince çalışır ve disiplinli olursa başarılı olabileceği duygusu bu bakımdan kaplumbağa üzerinden aktarılabilir. Fabllarda genellikle insanların yanlış ve hoş olmayan davranışları ortaya konulur ve bunların yapılmaması üzerinde durulur (Aytekin, 2016). Bununla birlikte fablların mesajlarını ne yapılmaması değil ne yapılması gerektiği üzerinden okumanın daha faydalı olabileceği hesaba katılmalıdır. Bu fablı, tavşanın olumsuz kişilik özellikleri yerine kaplumbağanın zaferi üzerinden okumanın bir nedeni de olumlu duygular üzerinde durmanın çocukların duyuşsal ve bilişsel gelişimleri için daha faydalı olmasıdır. Kararırmak ve Siviş-Çetinkaya (2011)'ya göre olumlu duygular, düşüncelerin ve davranışların çeşitliliğini arttırmaktadır. Ayrıca, bireyin yeni durumlara uyum sağlamasında fiziksel ve psikolojik kaynaklarını güçlendirecek yönde katkı yapmaktadır. Olumlu duyguların fazlalığı, stresli olaylarda daha çabuk toparlanabilme becerisinin gelişmesini de etkilemektedir.

Fablda çocuğun sorgulayabileceği önemli bir husus da kaplumbağanın yarışı şansıya kazanıp kazanmadığıdır. Kaplumbağa yarışı kazanmıştır ancak bu zaferi sağlayan aslında tavşanın yarış esnasında uyuyakalmasıdır. Bu da tamamen kendini beğenmiş tavşanın sorumsuzluğudur ve kaplumbağanın bu eylem üzerinde doğrudan herhangi bir etkisi yoktur.

Dolayısıyla kaplumbağanın zaferinin kalıcılığı her zaman tehdit altındadır ve bu durumun çocuğu rahatsız etmesi muhtemeldir. Bu nedenle “*İkinci bir yarış daha düzenlenseydi kim kazanırdı?*” sorusuna *tavşan* cevabını vereceklerin sayısının daha fazla olması rahatlıkla beklenebilir. Bu noktada doğaları birbirinden farklı iki canlı için birine bariz bir avantaj sağlayan koşu yarışı yapmanın ne kadar doğru olduğu sınıfta tartışılabilir. *Kaplumbağa, tavşan ile yarışmayı isteyerek akıllıca bir tercih mi yapmıştır? Neden böyle düşünüyorsunuz?*” (değerlendirme düzeyi), “*Eğer kaplumbağanın akıllıca bir tercih yapmadığını düşünüyorsanız tavşana ne tür yarışmalar teklif ederdiniz?*” (yaratma düzeyi) gibi sorularla şans unsurunun belirginliğini azaltarak kaplumbağa için daha adil görünen çözümler üretilebilir. Böylece sabır ve azmin başarıdaki rolünün fabldaki baskın bir şans unsuruyla görmezden gelinmesi engellenebilir. Diğer yandan çocuğun kendi içinde sembolik düzeyde bulunan *tavşan-kaplumbağa yarışı* sorunlarına ilişkin sorgulamalar da yapılabilir. Çocuğun kendini yeterince iyi bulmadığı işlerde başarılı olmak için neler yaptığı veya kendini yeterince iyi hissettiği işlerde başarısız olunca nasıl hissettiğiyle ilgili sorular, fablın vermek istediği mesajların içselleştirilmesine yardımcı olabilir.

Balıkçıl

La Fontaine’in *Balıkçıl* fablında titiz ve zor beğenen bir balıkçılın öyküsü anlatılmaktadır. Balıkçıl, bir gün karnını doyurmak için su kenarında gezinirken farklı balıklar (turna, yayın, sazan) görmesine rağmen hiçbirini beğenmez. En sonunda ise bu fırsatları kaçırap bir sümüklü böceği yemek zorunda kalır. Fablın mesajı, balıkçılın tutum ve davranışlarını eleştirecek şekilde “*Pek o kadar müşkülpesent olmayın / Bu dünyada en fazla uysallar rahat eder / Aç gözlülük ederseniz eldeki de gider / Hiçbir şeyi küçük görmeyin sakın.*” diyerek verilir.

Şehir Faresi ve *Tarla Faresi* fablında olduğu gibi bu fablda da vurgulanan eldekinin kıymetini bilmek ve onunla yetinmeyi öğrenmektir. Bu tür değerler her dönemde ve her yerde önemli değerler olarak kabul edilebilir. Üstelik savaşların, kıtlıkların ve salgın hastalıkların hüküm sürdüğü, sigorta sistemlerinin olmadığı eski çağlarda elindekiyle yetinmeyi bilmek ve riske girmemek şüphesiz yaşamın sürdürülebilmesi için daha da önemliydi. *Balıkçıl* ve benzeri öyküler, bu bakımdan fabl türü için uzun süreli bir geleneği temsil etmektedir. Grenby (2008)’e göre klasik fablın temelde muhafazakâr bir tür olduğu, pek çok örnek üzerinden rahatlıkla görülebilir. Pek çok Ezop fablı okurlara sahip oldukları şeylerle mutlu olmaları gerektiği öğüdünü vermektedir. Tarih boyunca pek çok fabulist de özellikle siyasi buhran dönemlerinde bu muhafazakâr söylemi sahiplenmişlerdir. H. G. Keene (1826-1915), *Pers Masalları*’nı 1832 yılında yürürlüğe giren Reform Yasası’ndan bir yıl sonra yayımlamıştı ve alçak gönüllülük ile kanaatkârlık üzerinde sıklıkla duruyordu. Onun *Açgözlü Kedi* (*The Greedy Cat*) fablının mesajı “*yoksulluğun zorlukları olabilir ama zenginlik ve azametinin de derterleri ve belaları vardır.*” şeklindeydi.

Fablda müşkülpesent balıkçıl, açgözlülüğü yüzünden eldekileri kaçırdığı için eleştirilmektedir. Daha çağdaş bir yorumla ise balıkçıl, aynı zamanda risk alarak daha büyük hayalin peşinden koşan bir girişimcinin alegorisi olarak okunabilir. Bu girişimci öyküsüne göre balıkçılın peşinde koştuğu bir hedefi vardır, bu hedefi için plan yapar, zaman ve emek harcar. Ancak sonunda aldığı riskin karşılığını göremeyerek başarısız olur. Bu başarısızlığının yanı sıra elindekinden daha büyük bir hedefe yatırım yapması ve bunun için risk alması, günümüz

dünyası için önemli dersler çıkarabilecek bir zemin oluşturmaktadır. Bilindiği üzere girişimcilik, *Türkçe Dersi Öğretim Programı* (2019: 5)'nda kişisel gelişim ile bilim ve teknoloji temalarıyla ilgili konu örnekleri arasında gösterilmektedir. Ayrıca Program'da girişimcilikten, sekiz anahtar yetkinlikten bir tanesi olarak "İnisiyatif alma ve girişimcilik" başlığı altında şöyle söz edilmektedir:

"Bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade eder. Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerir. Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir. Etik değerlerin farkında olma ve iyi yönetişimi desteklemeyi de kapsar."

Girişimciliğin ve bunun ayrılmaz parçası olan başarı için risk almanın modern çağların erdemleri arasında olduğu düşünülebilir. Thomas Edison'ın elektrik ampulünü icat etmeden önce bin civarında deney yaptığı ve her birinde başarısız olmasına rağmen bundan vazgeçmediği onun hayatıyla ilgili bilinen bir öyküdür. Yine, KFC'nin (Kentucky Fried Chicken) kurucusu Harland Sanders de soslu kızarmış tavuk fikrini satmadan önce binlerce işletmeden ret cevabı almıştır (Heath, 2010). Ders kitabında balıkçılın planlama, risk yönetimi ve başarısızlığını çözümleyecek herhangi bir etkinlik örneği ve soru görülmemektedir. İş hayatında sıkça rastlanan bu tür hayat hikâyeleri okunarak fablla ilişki kurulabilir ve balıkçılın hatasının neler olduğu konusunda tartışmalar düzenlenebilir. Böylece fablın Program'ın yer verdiği inisiyatif alma ve girişimcilik yeterliğiyle de ilişkisi kurulabilir.

Ders kitabında metnin çözümlenmesiyle ilgili üst düzey düşünme becerilerinin kullanılabilmesi için iki soru bulunmaktadır. Bunlar, "*Balıkçılın yerinde siz olsaydınız nasıl davranırdınız? Neden?*" (yaratma düzeyinde) ve "*Açgözlü olmanın hayatımızı nasıl etkileyebileceğini anlatınız.*" (değerlendirme düzeyinde) sorularıdır. Bunlardan ilki, balıkçılın davranışlarını farklı açılardan değerlendirmek için uygun gibi görünmektedir. Bununla birlikte bu soru, balıkçılın durumunu çözümlemek için yeterince açık değildir ve bu nedenle balıkçılıla empati kurarak öğrenciyi sadece balıkçılın yaşadığı malum sondan kaçınmaya teşvik edebilir. İkinci soru ise doğrudan fablın mesajıyla bağlantılıdır ve öğrencilerin günlük hayatındaki rutinleriyle ilgili görünmektedir. Soru, balıkçılın amacı için planı ve aldığı risklerin analizini yapmaz. Eğer balıkçıl bir girişimci alegorisi olarak kabul edilirse sorulması gereken daha farklı sorular olabilir:

Balıkçılın ava çıkmadan önce bir plan yapması gerekir miydi? Neden? (çözümleme düzeyi)

Balıkçıl daha önce böyle bir başarısızlık yaşamış olabilir mi? Neden? (çözümleme düzeyi)

Balıkçılın daha büyük balıklar için aldığı riski doğru buluyor musunuz? Neden? (çözümleme düzeyi)

Balıkçılın daha büyük bir balık beklerken sümüklü böceğe kalmasının nedeni sadece açgözlülüğü müdür? Neden? (değerlendirme düzeyi)

Balıkçılın bir ailesi (eşi, çocukları) olduğunu düşünerek fablı tekrar oluşturunuz. (yaratma düzeyi)

Kaplumbağayla İki Ördek

Kaplumbağayla İki Ördek fablında dünyayı gezmek isteyen hayalperest bir kaplumbağanın başından geçenler anlatılmaktadır. Bir gün iki yaban ördeğine bu fikrini açan kaplumbağa, onların da kabul etmesiyle bu hayalini gerçeğe dönüştürür. İki ördek bir sopa alır ve kaplumbağa da ağızyla bu sopadan tutunur. Böylece hep birlikte uçmaya başlarlar. Bunu gören herkes, hayranlıkla onlara bakar ve “*Mucize! Mucize!*” diye bağırarak “*Gelin, gelin de kaplumbağaların kraliçesinin göklerden geçişine bakın!*” der. Kaplumbağa ise ağızındaki sopayı unutarak onlara “*Kraliçe mi? Evet, doğru! Gerçekten kraliçeyim ben, sakın alay etmeye kalkmayın!*” der. Böylece fablın sonunda kaplumbağa, bu dikkatsizliği yüzünden daha doğrusu fablın mesajı olan “gevezeliği” nedeniyle “*kendisine hayranlıkla bakan insanların ayakları dibinde can vermiş*”tir.

Pek çok örneğinden görülebileceği gibi bu fabl da yapılmaması isteneni, arzu edilmeyeni işaret ederek mesajını vermeye çalışmaktadır. Nodelman (2008)’a göre fabllar, arzuların gerçekleşmesinin karşısında durur. Onu okuyan veya dinleyenlere toplumsal yönden kabul edilmiş değerleri öğrenmedikçe istedikleri şeyi alamayacaklarını söyler. Peri masalları ise anti didaktiktir. Onu okuyan veya dinleyenlere istediklerini elde etmesi için değişmelerinin gerekmediğini söyler. Örneğin Külkedisi, çocuksu yönlerini değiştirmeden masalda zafer kazanır.

Fablın mesajı oldukça sorunlu görünmektedir. Fablda gerçekten kötü olan ve yaptığı kötülükler yüzünden cezalandırılmayı hak eden bir tip bulunmamaktadır. Buna rağmen kaplumbağa ölümle cezalandırılmaktadır. Kaplumbağalar doğaları gereği yavaş hareket eden canlılardır. Fablda böyle bir doğaya sahip olmasına rağmen kaplumbağanın tüm dünyayı gezmek gibi büyük bir hayali olduğu görülmektedir. Sonunda doğasının önüne koyduğu engeli aşip hayalini gerçekleştirebilecek bir yol bulur ancak bunu tamamlayamadan ölür. Fabla göre kaplumbağanın ölmeyi hak edecek kabahati ise kendini öven insanlara cevap vererek gevezelik yapmasıdır. Böyle bir fablda çocuk; hayallerinin peşine gitmek istemenin veya kendine söylenen hayranlık sözcüklerinin neden cezalandırmaya yol açan bir soruna dönüştüğünü anlamayabilir. Çocuklar da tıpkı kaplumbağa gibi gelişim dönemlerinde dünyayı merak eder ve dünyayı tanıma sürecinde yetişkinlerin beklentilerinin üzerinde fazlaca konuştukları da olur. Çocuklar gevezelik etmenin kimi zaman nahoş bir durum olduğunu tecrübelerine dayalı olarak bilebilir ancak bunun için kaplumbağaya verilen ceza onlara adil gelmeyebilir. Bu durum, fablların kötü ve iyiyi ayırt etme konusunda diğer masallar kadar başarılı olamadığı düşüncesini doğrulamaktadır. *Kırmızı Başlıklı Kız* ya da *Hansel ve Gretel* gibi masalarda kurdun ve cadının ölümü hak etmesiyle bu fablda kaplumbağanın ölümü hak etmesi arasında önemli farklar mevcuttur. Küçük bir kız ve büyükannesini kandırarak yiyen bir kurt ile çocukları şişmanlatıp yemeyi aklına koyan bir cadının ölümüyle, dünyayı gezme hayaliyle yola çıkıp kendine söylenen iltifatlara karşılık veren bir kaplumbağanın ölümünü aynı şekilde bir cezalandırma olarak görmek doğru değildir. Bu fablda içinde bulunduğu şartlarla mücadele edip hayallerinin

peşinde koşmanın insanların başına sıkıntı açacağı ve susmanın erdemi üzerine edebî bir mesaj verilmiş gibidir. Bu sorunlu mesajı deşifre etmek için yukarıda bahsi geçen masallardan biri okunup cezalandırma yönteminin haklılığı üzerine sınıfta bir tartışma açılabilir.

Ders kitabındaki etkinliklerde fablın vermek istediği mesajın farklı yönlerden sorgulanmasını sağlayacak etkinlik çeşitleri yeterince bulunmamaktadır. Hazırlık çalışmalarında “*Hata yapmayan insan olabilir mi? Açıklayınız*” şeklinde bir soru bulunmaktadır. Bu soru, herkesin hata yapabileceğini ima ederek kaplumbağanın hatasını ve dolayısıyla ölümünü de olağanlaştırıyor gibidir. Bu nedenle soru, fablın farklı boyutlarının tartışılarak ortaya çıkmasını baştan engelleyebilir. Burada tartışılması gereken kaplumbağanın dünyayı gezmek isteyerek gerçekten bir hata yapıp yapmadığını ortaya çıkarmaya çalışmaktır. “*Kaplumbağanın yaşadığı sonunun için adil buluyor musunuz? Neden?*” (değerlendirme düzeyi) sorusu bu konuda gerekli tartışmanın açılmasını sağlayabilir. Bunun dışında “*Kaplumbağanın dünyayı gezmek istemesini haklı buluyor musunuz? Neden?*” (çözümleme düzeyi) ve “*Kaplumbağanın hayali gerçekleşseydi onun için neler değişebilirdi?*” (yaratma düzeyi) soruları fablın mesajının çarpık şekilde algılanmasını engelleyebilecek alanlar açabilir.

Metin altı sorularında fablın mesajının tartışılmasını sağlayacak ya da çocukların farklı bakış açılarını ifade edebilecekleri sorular bulunmamaktadır. Burada öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini kullanabilecekleri iki soru görülmektedir. Bunlar, “*Hayal kurmanın sınırları var mıdır? Neden?*” (değerlendirme düzeyi) ve “*Kaplumbağanın yerinde olsaydınız hayalinizi gerçekleştirmek için neler yapardınız?*” (yaratma düzeyi) sorularıdır.

Birinci soru, fablın dolayısıyla kaplumbağanın yaşadıklarının sınırları dışında genel bir tartışmanın konusudur. Tartışılan konu, bu soruyla kaplumbağanın hayallerine gelse bile onun karşılaştığı sonun üzerinde doğrudan durmamaktadır. İkinci soru ise empati kurularak dünyayı gezme hayalinin gerçekleşmesi için farklı seçeneklerin neler olabileceği üzerinde bir tartışma açmayı amaçlamaktadır. Bu sorular kaplumbağanın karşılaştığı sonun ne kadar adil olduğunu, kaplumbağanın gerçekten böyle bir son hak edip etmediğini veya hayallerin peşinden gitmenin neden sorun olabileceğini tartışmaya açmaz.

Sonuç ve Öneriler

Fabl, antik çağlardan beri insanlık hâllerini alegorik olarak anlatmaya çalışan didaktik bir edebî türdür. Genelde hayvanların maceraları eşliğinde sunulduğu ve sade bir olay örgüsüne sahip olduğu için özellikle çocukların ilgisini çekmektedir. Başlangıçta politik hicivlerin işlendiği fabllar, zaman içinde çocukların eğitimi için de kullanılmaya başlanmıştır. Fablların sahip olduğu didaktik tavır, zaman içinde çeşitli değerler ve ahlaki öğretilerin aktarılması amacıyla onu kullanışlı bir araç durumuna getirmiştir. Bununla birlikte didaktiklik aynı zamanda yapılandırmacı yaklaşımda fablın bir öğretim materyali olarak kullanımının önündeki en önemli sorunlardan biridir. Bu nedenle fablların üst düzey düşünme becerilerini harekete geçirecek soru ve etkinlikler aracılığıyla öğretim sürecine eklenmesine daha fazla dikkat edilmelidir. Bununla birlikte Türkçe ders kitaplarında bu tür soru ve etkinliklere yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda Türkçe ders kitaplarında genel anlamda Bloom taksonomisinin işaret ettiği alt düzey düşünme becerileriyle ilgili etkinlik ve soru örneklerinin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Sarar-Kuzu (2013)’nin MEB tarafından hazırlanmış 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri Bloom’un yenilenmiş taksonomisine göre

incelediği çalışmasında hatırlama ve anlama düzeyindeki metin altı sorularının toplam soruların %75'ini oluşturduğu bulgulanmıştır. Durukan ve Demir (2017); 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikleri Bloom'un yenilenmiş taksonomisine göre sınıflandırdıkları çalışmalarında etkinliklerin genelde hatırlama ve anlama gibi daha alt düzeydeki bilişsel becerilere yönelik olduğunu belirlemişlerdir. Sallabaş ve Yılmaz (2020) ise 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin altı sorularının Bloom'un yenilenmiş taksonomisine göre dağılımını inceledikleri çalışmalarında hatırlama ve anlama basamaklarındaki soruların toplam soruların %67'sini oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmada da benzer şekilde fablların öğretim sürecinde üst düzey düşünme becerilerini harekete geçirecek etkinlik ve sorularla yeterince zenginleştirilmediği görülmektedir. Çalışmada bu duruma karşı fablların üst düzey düşünme becerilerini harekete geçirecek etkinlik ve sorularla nasıl zenginleştirilebileceği üzerinde durulmuştur.

Fablların otoriter ve buyurgan mesajlarını sorgulamamak veya gerektiğinde onlarla mücadele etmemek, yapılandırmacı öğretimin kişisel deneyimlere ve aktif öğrenmeye değer veren yaklaşımıyla çelişmektedir. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için fablların üst düzey düşünme becerilerinin kullanılmasını özendiren etkinliklerle zenginleştirilmesi gerekmektedir. Fablları konu edinen bu tür çalışmaların Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda özellikle okuduğunu anlama ile ilişkili çeşitli kazanımların (*metnin ana fikrini belirler, metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir, metni yorumlar, metinle ilgili sorular sorar, metinle ilgili sorulara cevap verir, metnin konusunu belirler*) edinilmesinde daha etkili bir yaklaşım olacağı düşünülebilir.

Kaynakça

- Adams, G. (2004). Ancient and medieval children's texts. Peter Hunt (Ed.). *International Companion of Children's Literature* (ss. 225-238). London and New York: Routledge.
- Aktaş, E. (2017). Öğretmen adaylarının farklı metin türlerine yönelik soru sorma becerilerinin yenilenmiş Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. *Turkish Studies*. 12(25), 99-118.
- Allen, M. (2017). *The SAGE encyclopedia communication reserach methods*. Los Angeles: SAGE.
- Arcı, A. F. (2016). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bettelheim, B. (2019). *Masalların büyüüsü* (Çev. S. G. Elibol). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Bottigheimer, R. B. (2004). Fairy tales and folk tales. Peter Hunt (Ed.). *International Companion of Children's Literature* (ss. 261-274). London and New York: Routledge.
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G. ve Pastutmaz, M. (2019). *Türkçe 6 Ders Kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2019). *Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.
- Dervişcemaloğlu, B. (2014). Ortaokul düzeyinde bir fabl inceleme örneği. *Turkish Studies*, 9(9), 475-488.
- Duran, E. ve Ercan, E. (2018a). Fablların eleştirel okuma eğitime katkısı. *Route Educational and Social Science Journal*. 5(7), 1260-1269.

- Duran, E. ve Ercan, E. (2018b). Fablların değer eğitimindeki önemi. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*. 2(1), 31-43.
- Durukan, E. ve Demir, E. (2017). 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin Bloom'un yenilenmiş taksonomisine göre sınıflandırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 6(3), 1619-1629.
- Erdal, K. ve Gökmen, A. (2010). Çocuklara verdiği dersler açısından La Fontaine'in fablları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(10), 250-271.
- Gamble, N. ve Yates, S. (2002). *Exploring children's literature*. London: P.C.P.
- Grenby, M. O. (2008). *Children's literature*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Heath, M. (2010). *Leadership*. Harper Collins.
- Kararımak, Ö. ve Siviş-Çetinkaya, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(35), 30-43.
- Kır, T., Kırman, E. ve Yağız, S. (2019). *Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sarar-Kuzu, T. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki metin altı sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisindeki hatırlama ve anlama bilişsel düzeyleri açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 37(1), 58-76.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf>. Erişim tarihi:31.05.2020.
- Nodelman, P. (2008). *The hidden adult defining children's literature*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Sallabaş, M. E. ve Yılmaz, G. (2020). Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan metin altı sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 8(2), 586-596.
- Ungan, S. (2006). Fabl türünün çocuk edebiyatındaki yeri ve günümüzde bu türden yararlanma olanakları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 105-114.
- Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Zipes, J. (2018). *Dayanılmaz peri masalı* (Çev. V. Atmaca). İstanbul: Alfa Basım Yayım.